

Bijlage 2: Hoe een stelsel van zorgvuldigheidseisen (DDS) toepassen?

1. Wettelijke verplichtingen

1.1 Algemeen

Artikel 4.2 van de EUTR verplicht marktdeelnemers (ook wel operatoren genoemd) ertoe, wanneer zij hout of houtproducten die binnen de scope¹ van de EUTR vallen op de markt brengen², een DDS toe te passen.

Samengevat is zo'n DDS een zaak van :

- procedures en maatregelen,
- die op gezette tijden te evalueren vallen,
- die doorlopende controle inhouden,
- in de gehele toeleveringsketen,

met als doel het risico om illegaal gekapt hout³ op de markt te brengen tot een verwaarloosbaar niveau te herleiden.

Artikel 6.1 van de EUTR verduidelijkt de toepassing van dit DDS: het is **een drieluik** met

- a) **een informatieverplichting** (art. 6.1a),
- b) een verplichting tot **risicobeoordeling** (art. 6.1b)
- c) en een verplichting tot **risicobeperking** telkens het onderkende risico niet verwaarloosbaar is (art. 6.1c).

Daarnaast preciseert ook de Uitvoeringsverordening 607/2012 (hierna UITV genaamd) nog een aantal aspecten van het DDS (Art 2, 3 & 5).

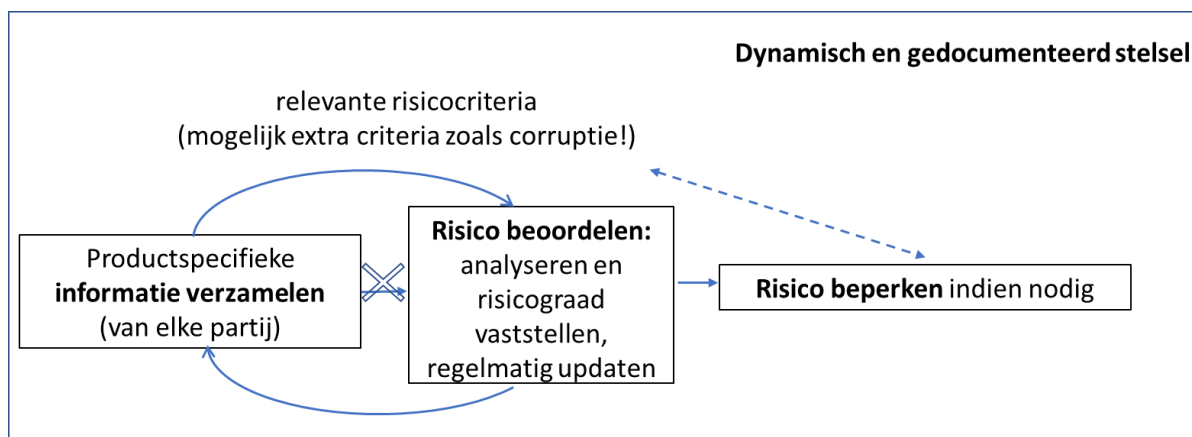
Regelmatig updaten

Zo verduidelijkt de UITV bijvoorbeeld hoe de evaluatie van het DDS op gezette tijden dient te gebeuren: als een toeleveringsketen volledig ongewijzigd blijft (zelfde product, zelfde oorsprong, zelfde leverancier...), moet men het volledige DDS hierop maar één keer per maximaal 12 maanden toepassen (art. 2§1 UITV). Dateren/nummers is bijgevolg belangrijk om aan te tonen dat deze evaluaties plaatsvinden!

¹ Zie bijlage 2 en CITES/FLEGT hieronder.

² Definitie van „op de markt brengen”: het op enigerlei wijze, ongeacht de gebruikte verkooptechniek, voor de eerste maal leveren van hout of houtproducten op de interne markt met het oog op distributie of gebruik in het kader van een handelsactiviteit, hetzij tegen betaling hetzij kosteloos. Hieronder wordt ook verstaan het leveren door middel van communicatie op afstand als bedoeld in Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 1997 betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten. De levering op de interne markt van houtproducten die zijn afgeleid van hout of houtproducten die reeds op de interne markt zijn gebracht, geldt niet als „op de markt brengen”;

³ Illegaal gekapt hout = gekapt in strijd met de toepasselijke wetgeving in het land waar het hout is gekapt.

Schematische weergave van een DDS: stelsel dat bestaat uit een drieluik waarbij vooral de eerste 2 onderdelen, de informatieverzameling en de risicobeoordeling, elkaar wederzijds beïnvloeden : van elke partij vergaart men specifieke informatie die samen met algemene informatie over relevante risicocriteria moet leiden tot een inschatting van het risico voor de betreffende partij en toeleveringsketen. Daarentegen bepaalt de informatie uit de risicobeoordeling ook mee welke specifieke informatie nodig is (bv. over de concessie). Als uit de risicobeoordeling relevante risico's blijken dan zijn maatregelen vereist om ze te beperken (eventueel kunnen bijkomende risicocriteria aan het licht komen). Pas als er sprake is van een verwaarloosbaar risico, mag het hout op de markt worden gebracht. Tenslotte is regelmatig updaten en documenteren essentieel om een DDS goed te laten werken.

CITES en FLEGT

Niet alle producten die binnen de EUTR-scope vallen moeten voldoen aan de EUTR-verplichtingen (Art.3 EUTR).

Sommige bedreigde houtsoorten vallen geheel of gedeeltelijk onder de bescherming van de CITES-regelgeving. Hout dat moet voldoen aan de bepalingen van Verordening (EG) nr. 338/97 (opgenomen in de bijlagen A, B of C) is vrijgesteld van de EUTR.

Meer info: <https://www.health.belgium.be/nl/dieren-en-planten/dieren/wat-cites>
cites@health.fgov.be

Hetzelfde geldt voor hout(producten) die afkomstig zijn van partnerlanden waarmee de EU een vrijwillig partnerschapsakkoord (VPA) heeft gesloten in het kader van de FLEGT-verordening (Verordening (EG) nr. 2173/2005) en die het vooropgestelde vergunningensysteem volledig hebben geïmplementeerd. Zendingen hout- en houtproducten (binnen scope van VPA) moeten dan bij uitvoer uit het partnerland vergezeld zijn van een FLEGT-vergunning die bij invoer in de EU moet worden aangemeld bij de bevoegde overheid van de lidstaat waar de zending in het vrije verkeer wordt gesteld.

Voorlopig is dat enkel het geval voor Indonesië en dat sinds 15 november 2016.

Meer info: <https://www.health.belgium.be/nl/de-flegt-verordening>
flegt@health.fgov.be

1.2 De informatieverplichting

Dit zijn maatregelen en procedures om volgende informatie te verzamelen voor elke afzonderlijke partij (art.2§2 UITV) hout(producten) die op de markt wordt gebracht:

- **productbeschrijving:** handelsnaam, type product, boomsoort en eventueel de wetenschappelijke benaming. De volledige wetenschappelijke benaming is vereist als er onduidelijkheid bestaat over de gebruikelijke benaming (art.3§2UITV).
- **land waar het hout is gekapt** en, indien van toepassing:
 - i) het subnationale gebied waar het hout is gekapt; alsmede
 - ii) de kapconcessie⁴

De informatie tot op het niveau van het subnationale gebied moet verstrekt worden als het risico op illegale kap tussen de subnationale regio's verschilt en tot op het niveau van de kapconcessie als het risico op illegale kap tussen kapconcessies van eenzelfde land of subnationale regio verschilt (Art.3§3&4 UITV). Het verstrekken van info over subnationale regio/kapconcessie is dus niet vrijblijvend en hangt onder meer af van de risicobeoordeling.

- **hoeveelheid** (uitgedrukt in omvang, gewicht of aantal eenheden)
- naam en adres van de **leverancier en de handelaar** aan wie werd geleverd
- documenten of andere informatie die de **overeenstemming met de toepasselijke wetgeving** aantonen

Het begrip toepasselijke wetgeving (definitie staat in art.2 van de EUTR) is ruim opgevat en omvat de naleving van de wetgeving van volgende aangelegenheden m.b.t. houtkap en bosbouwsector:

- rechten tot houtkap binnen wettige grenzen
- betalingen voor houtkaprechten en heffingen
- houtkap-, milieu- en boswetgeving (o.a. bosbeheer, behoud biologische diversiteit)
- wettelijke rechten van derden betreffende grondgebruik en grondbezit
- handel en douane.

Documenten verschillen sterk van land tot land. In vele landen zijn kapvergunningen of beheerplannen noodzakelijk om te mogen kappen, in andere landen dan weer niet. U dient zich goed te informeren over de geldende wetgeving om te weten welke informatie voorhanden moet zijn.

Registerplicht: de informatie moet bijgehouden worden in adequate registers, moet 5 jaar worden bewaard en voor controle aan de bevoegde autoriteit ter beschikking worden gesteld (art. 5 UITV). Deze registerplicht geldt bovendien ook voor de risicobeperkende procedures (zie verder).

Aangezien een DDS een preventief systeem is om illegaal hout op de EU-markt te voorkomen, spreekt het voor zich dat al deze informatie beschikbaar moet zijn vooraleer het hout effectief op de markt wordt gebracht en dus uiterlijk op het moment van inkleding voor ingevoerde producten (dat geldt eveneens voor de risicobeoordeling en -beperking).

De wetgeving verduidelijkt niet wat adequate registers precies inhouden. Het is evenwel aan te raden om de verzamelde informatie in overzichtstabellen (eventueel met link naar bewijsstukken) op te nemen en daarmee systematisch de volledigheid van de info voor elke partij na te gaan.

⁴ Als een kapconcessie geldt iedere regeling die het recht verleent in een bepaald gebied hout te kappen (Art.3§4 UITV).

1.3 De risicobeoordeling

Dit zijn procedures die de marktdeelnemer in staat stellen om het **risico te analyseren en in te schatten** dat hij illegaal gekapt hout/houtproducten op de markt brengt.

In die procedures moet men rekening houden met de informatie die verzameld is in het kader van de bovenvermelde informatieplicht (= productspecifieke informatie), maar daarnaast ook met de relevante **risicobeoordelingscriteria** (= algemene informatie), waaronder:

- **verzekering van de naleving van de geldende wetgeving**, die certificering kan omvatten of andere door derde partijen gecontroleerde regelingen
Met deze laatste regelingen (bv. FSC en PEFC) kan rekening gehouden worden als ze cumulatief aan de volgende voorwaarden voldoen (art 4. UITV):
 - a) zij voorzien in een publiek toegankelijk systeem van vereisten dat door derden kan worden gebruikt en dat ten minste alle relevante voorschriften van de geldende wetgeving omvat;
 - b) zij bepalen dat een derde partij regelmatig en ten minste om de 12 maanden controles uitvoert, met inbegrip van bezoeken ter plaatse, om na te gaan of de toepasselijke wetgeving wordt nageleefd;
 - c) zij omvatten door een derde partij geverifieerde middelen om overeenkomstig de toepasselijke wetgeving gekapt hout en houtproducten in ieder stadium van de toeleveringsketen te traceren, voordat het op de markt worden gebracht;
 - d) zij omvatten door een derde partij geverifieerde controles om te waarborgen dat hout(producten) van onbekende oorsprong of die niet overeenkomstig de toepasselijke wetgeving zijn gekapt, de toeleveringsketen niet binnenkomen.
- prevalentie van illegale kap van **specifieke boomsoorten**
- prevalentie van **illegale kap of praktijken in het land en/of het subnationale gebied** waar het hout gekapt is, inclusief de inachtneming van de prevalentie van **gewapende conflicten**
- **sancties** op de in- of uitvoer van hout, opgelegd door de Veiligheidsraad van de VN of de Raad van Europa,
- de **complexiteit van de toeleveringsketen** van hout en houtproducten;

Let wel, deze lijst met risicobeoordelingscriteria is niet uitputtend; marktdeelnemers kunnen desgewenst aanvullende criteria toevoegen als aan de hand hiervan kan worden vastgesteld hoe waarschijnlijk het is dat het hout in een bepaald product illegaal is gekapt of juist kan worden aangetoond dat het om legaal gekapt hout gaat.

Bewijsplicht: marktdeelnemers moeten kunnen bewijzen hoe de verzamelde informatie aan de hand van de risicocriteria gecontroleerd is (dus bronvermelding!) en hoe zij de risicograad hebben vastgesteld (dus een schriftelijke, logisch beargumenteerde conclusie!)(art. 5 UITV).

1.4 Risicobeperking

Als het onderkende risico (punt b) niet verwaarloosbaar is dan zijn risicobeperkingsprocedures vereist: **maatregelen en procedures die in verhouding staan tot dat risico en die toereikend zijn om het effectief te minimaliseren.** Volgens de EUTR is dat door het verlangen van bijkomende informatie of bescheiden en/of door het verlangen van controles door derden (en die voldoen aan art.4 UITV, zie eerder).

Registerplicht en bewijsplicht: zoals aangehaald bij de informatieplicht moet de informatie over de risicobeperking worden bijgehouden in adequate registers maar daarnaast moeten de marktdeelnemers ook kunnen bewijzen hoe een besluit betreffende risicobeperkende maatregelen werd genomen (art. 5 UITV).

De documentatie- en bewijsplicht moeten behoren tot de harde kern van ieder DDS, ongeacht de materie waarop het betrekking heeft. Zonder deze beide aanvullende verplichtingen, is een DDS-verplichting waardeloos want oncontroleerbaar. Beide verplichtingen impliceren uit hun aard het bijhouden, elektronisch en/of op papier, van de nodige documenten/bewijsstukken en dat voor elk van de 3 luiken van het DDS.

2. Bijkomende richtlijnen en aanbevelingen

2.1 Richtsnoeren DDS

De concrete invulling van een DDS is vaak niet evident, zeker niet wat betreft de risicobeoordeling- en beperking. Om bepaalde aspecten van de EUTR te verduidelijken zijn er, in overleg met belanghebbenden en deskundigen, richtlijnen (niet bindend) uitgewerkt door de FLEGT/EUTR expert group.

De richtsnoeren van 12 februari 2016⁵ geven onder meer uitleg over de begrippen marktdeelnemer en verpakkingsmateriaal, de rol van agenten, de rol van regelingen van controle door derden, de complexiteit van de toeleveringsketen, de definitie van verwaarloosbaar risico en het kunnen afdraan op documenten uit derde landen.

Risicobeoordeling en waarde van officiële documentatie

Voor de laatstgenoemde hoofdstukken verduidelijken een vaak geopperd misverstand : dat het volstaat om te beschikken over officiële documentatie of andere informatie die de legaliteit van het hout aantonen. Uit art. 6.1 van de EUTR (samenlezen van laatste gedachtestreepje 6.1a en eerste gedachtestreepje van 6.1b) kan evenwel duidelijk afgeleid worden dat het ook nodig is om zich kritisch op te stellen t.o.v. die informatie en in voorkomend geval een beroep te doen op complementaire procedures en maatregelen die de naleving van de toepasselijke wetgeving kunnen controleren.

De richtsnoeren zeggen hierover o.a. het volgende:

De algemene informatie van de risicobeoordeling (6.1.b) (zijnde prevalentie van illegale kap, complexiteit van de toeleveringsketen,.....) maakt het mogelijk om het risiconiveau te beoordelen en de productspecifieke informatie van de informatieplicht (6.1a.) is noodzakelijk om het risico te bepalen dat verband houdt met het houtproduct zelf. Als uit de algemene informatie mogelijke risico's blijken, moet derhalve extra aandacht worden besteed aan het inwinnen van informatie over het specifieke product. Als het product afkomstig is uit diverse bronnen, is het noodzakelijk om het risico te beoordelen voor elk onderdeel of voor elke soort.

Van een verwaarloosbaar risico is slechts dan sprake wanneer de houtaanvoer, na een volledige beoordeling van zowel de algemene informatie als die over het specifiek product, geen reden tot zorg vormt.

De verzamelde documentatie moet worden beoordeeld als een geheel, met traceerbaarheid door de gehele toeleveringsketen heen. Alle informatie moet verifieerbaar zijn.

Bovendien moet de marktdeelnemer ook rekening houden met het risico van corruptie, met name met betrekking tot de bosbouwsector. In gevallen waarin het risico van corruptie niet te verwaarlozen is, kunnen ook officiële documenten afgegeven door de autoriteiten als niet betrouwbaar worden beschouwd.

⁵ Mededeling van de Commissie van 12.2.2016- Richtsnoeren voor de EU-Houtverordening.

Hoe hoger het risico van corruptie in een specifiek geval, hoe noodzakelijker het is om aanvullend bewijs te verkrijgen om het risico van illegale invoer van hout in de EU-markt te beperken. Voorbeelden van dergelijk aanvullend bewijs zijn onder andere door derden gecontroleerde regelingen (zie hoofdstuk 6 van dit document), onafhankelijke of zelfuitgevoerde audits en technologieën voor het volgen van hout (bv. met genetische merkers of stabiele isotopen).

Nadien zijn er nog een aantal aparte guidance documenten opgesteld die elk een specifiek thema (verder) uitdiepen;

- Gerecycleerd hout en houtproducten: Gerecycleerde producten zijn vrijgesteld. Deze guideline verduidelijkt wanneer houtproducten als gerecycleerd worden beschouwd en hoe marktdeelnemers moeten aantonen dat ze ook daadwerkelijk zijn gerecycleerd.
- “Substantiated concerns”: richtlijnen voor derde partijen om gemotiveerde klachten/bezwaren over de EUTR in te dienen bij de bevoegde overheden, alsook de wijzen waarop bevoegde overheden hiermee het best omgaan.
- Gewapende conflicten en sancties: definiëring, en richtlijnen voor toepassing in DDS.
- Risicobeperkende maatregelen: deze richtlijn geeft aan hoe de risicograad kan worden vastgesteld en welke maatregelen men kan treffen als het risico niet verwaarloosbaar is.
- Due diligence (nieuw sinds 28 02 2020): verduidelijking van het concept “due diligence” en de invulling ervan in het kader van de EUTR.

2.2 Samenvatting richtsnoeren risicobeperkende maatregelen

a) Vaststelling van de risicograad

Het risiconiveau kan op verschillende manieren worden bepaald. Bewijs van het voorkomen van illegale houtkap kan o.a. afkomstig zijn van volgende bronnen (niet-exhaustieve lijst):

1. rapporten van internationale organisaties en secretariaten (bv. CITES, INTERPOL, UNODC, FAO, UNEP, etc.);
2. overheidsbronnen;
3. wetenschappelijke en technische rapporten van universiteiten en onderzoeksinstituten;
4. maatschappelijke organisaties en/of de private sector (bv. NGO's, toezichthoudende organisaties, etc.)

Bijkomend kan ook informatie over corruptie (bv. lage CPI⁶, Corruption Perception Index) of de kwaliteit van het bestuur (bv. World Bank Worldwide Governance Indicators) gebruikt worden als indicator voor het risiconiveau.

Een marktdeelnemer moet maatregelen treffen om het risico in te perken als uit deze informatie blijkt dat het risico niet verwaarloosbaar is voor de houtproducten die hij op de markt wil brengen.

⁶ Organisaties als FSC en ETTF stellen dat corruptie doorgaans een risico vormt bij een CPI < 50. (FSC-DIR-40-005, ADVICE-40-005-12: ‘Taking into account the CPI numerical range, companies shall consider a threshold of ‘5’ to determine unspecified/ low risk.’ ;ETTF System for Due Diligence (2012): ‘As a simple measure, it is possible to start with for example just the risk evaluation based on Corruption Perception Index (see 9 in the table below), and focus further on countries where the index is below 5 (scale of from 1 to 10 with 10 being the least corrupt).

b) Risicobeperkende maatregelen

Risicobeperkende maatregelen moeten in verhouding staan tot het risico (hoe hoger het risico, des te sterker de maatregelen) en kunnen afhankelijk van het risico het volgende inhouden:

1. Bijkomende informatie en documentatie opvragen en evalueren (bv. over bosbeheereenheden, leveranciers,...), eventueel bijgestaan door derden. De betrouwbaarheid moet worden geverifieerd.
2. Regelingen van controle door derden (voldoend aan art. 4 UITV, zie p.4)
3. Onafhankelijke audits om de naleving van de geldende wetgeving te verifiëren. De audits moeten in overeenstemming zijn met de internationale en EU-standaarden (ISO, ISEAL) en de EUTR-voorwaarden (art.4 UITV). Audit-rapporten moeten beschikbaar zijn.
4. Wetenschappelijke methodes voor houtidentificatie (houtanatomie, DNA, massaspectrometrie, isotopen,...) om houtsoort(en) en/of origine te verifiëren.
5. Zelfuitgevoerde audits (bv. door marktdeelnemer) onder de vorm van veldbezoeken, andere methodes om de oorsprong te verifiëren zoals GPS trackers en satellietdata, audits bij de leveranciers,... De audits moeten gebaseerd zijn op een audit-procesplan, goed gedocumenteerd zijn met focus op de naleving van de toepasselijke wetgeving.

Wanneer alle genomen maatregelen nog altijd onvoldoende zijn om het risico tot een verwaarloosbaar niveau te herleiden, dan zou de marktdeelnemer het hout niet op de markt mogen brengen.

Certificering en de EUTR

Een ander frequent voorkomend misverstand is dat marktdeelnemers die gebruik maken van door derde partijen gecontroleerde regelingen (bv. FSC en PEFC) ervan uitgaan dat ze voor deze loten geen verdere DDS-verplichtingen hebben. Dat klopt echter niet.

Hoewel certificatiesystemen aanzienlijke voordelen kunnen bieden bij de toepassing van een DDS (vooral voor de risicobeperking, zoals bepaald in art. 4 UITV), blijven de DDS-verplichtingen onverminderd gelden, zelfs als de marktdeelnemer uitsluitend houtproducten van zulke bronnen op de markt brengt.

Dat geldt voor de (schriftelijke) risicobeoordeling (in hoog-risicolanden kan het ook nodig zijn om de betrouwbaarheid van de regeling te onderzoeken), maar daarnaast moet ook alle info van de informatieverplichting in adequate registers worden bijgehouden. Informatie zoals houtsoort(en), oorsprong (land/regio/concessie)⁷ en eventuele documenten die de conformiteit aantonen met toepasselijke wetgeving die niet door de certificering wordt gedekt (bv. handel en douane), zijn meestal niet standaard aanwezig in de documenten bij aan- en verkoop (facturen, certificaten,...). Daarvoor moeten bijkomende bewijsstukken worden opgevraagd die deze informatie aantonen. Het volstaat dus niet om enkel de "Chain of Custody"-garanties te verifiëren! Informeer u goed zodat u ook voor dit deel van de EUTR in orde bent (zie ook richtsnoeren van 12 februari 2016) !

Tenslotte willen we benadrukken dat ook bij certificering de betrouwbaarheid en geldigheid met zorg moet worden geverifieerd: Zijn de voorgelegde certificaten echt en nog geldig? Gebeuren de claims op een correcte manier (bv. is factuur opgesteld volgens de regels)? Zijn (alle) aangekochte houtproducten ook daadwerkelijk gecertificeerd? Het is niet omdat een bedrijf gecertificeerd is dat ook alle producten die het verkoopt gecertificeerd zijn (sommige gecertificeerde firma's verkopen in werkelijkheid zelfs weinig of geen gecertificeerde producten)!

⁷ Bij invoer uit risicogebieden zoals de Amazone, het Congobekken, Oekraïne,... is het noodzakelijk om de herkomst van het hout te documenteren tot op het niveau van de concessie! (dat volgt uit het 2de streepje van art 6 § 1.a) van EUTR en art. 3§3&4 UITV, zie p.3)

3. Nuttige informatie

Er is intussen heel wat online informatie te vinden over de opzet van een DDS, over de inschatting van de risico's en de mogelijkheden qua risicobeperkende maatregelen.

Hieronder vindt u een niet-exhaustieve lijst van bronnen die u kan raadplegen. (Deze communicatiebrief vindt u ook in elektronische vorm terug op onze website).

Website van de Europese Commissie:

https://ec.europa.eu/environment/forests/timber_regulation.htm

Op deze website verschijnt o.a. een briefing note met nieuws over de implementatie en handhaving van de EUTR.

Websites over het opstellen van een DDS, inclusief uitgewerkt voorbeeld:

www.ettf.info/eu-timber-regulation

www.ettf.info/sites/default/files/ettf_due-diligence-system-document_dec2012.pdf

Voorbeeld van risicoanalyses, eveneens bruikbaar als input voor de eigen analyse per land/regio:

www.nepcon.org/sourcinghub/timber

FSC Controlled Wood Risk Assessment (document center): <https://fsc.org/en>

Handige websites om informatie te verzamelen i.v.m. risicoanalyse:

Illegale houtkap en -handel:

<https://logbook.clientearth.org/>

ClientEarth geeft een Newsletter uit over EUTR: <https://www.clientearth.org/eutr/>

<http://www.forestlegality.org/risk-tool>

<http://www.globalforestregistry.org/>

<http://www.globaltimber.org.uk/>

<https://www.globalforestwatch.org/>

<http://www.wri.org/our-work/topics/forests>

<https://www.opentimberportal.org/>

<http://www.traffic.org/publications/category/forestry>

<http://www.illegal-logging.info>

<http://www.flegt.org/>

<http://www.timbertradeportal.com/>

<https://www.timberleaks.org/>

<http://www.iucnredlist.org/search/saved?id=38681>

<http://www.forest-trends.org/>

<https://eia-international.org/>

<http://www.greenpeace.org/international/en/campaigns/forests/>

<http://www.cifor.org/library/>

<https://www.globalwitness.org/en/campaigns/forests/>

<http://www.worldwildlife.org/initiatives/forests>

<http://www.fern.org/>

<http://www.cifor.org/library/>

<https://cites.org/eng>

<https://oiecameroun.org/> (Kameroen)

Corruptie

<https://www.transparency.org/>

<https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>

Sancties

<https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/consolidated.xsl>

http://eeas.europa.eu/topics/sanctions-policy/8442/consolidated-list-of-sanctions_en

Conflicten

Sectie 4 van *Aanbeveling 2018/1149 van de Commissie van 10 augustus 2018* bevat een niet-exhaustieve lijst van relevante open-source informatie om conflict- en hoogrisicogebieden te identificeren:

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H1149>)

Houtanalyse

www.unodc.org/documents/Wildlife/Guide_Timber.pdf

<https://globaltimbertrackingnetwork.org/>

Belgisch laboratorium:

https://www.africamuseum.be/nl/research/discover/biology/wood_biology